

ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ
ΣΤΟ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ¹

1. Εισαγωγή

Με την παρούσα μελέτη θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε την παρουσία της γενικής πτώσης² στο μορφολογικό σύστημα του ιμβριακού ιδιώματος (στο εξής: Ι.Ι.) συγκρίνοντας μάλιστα τη θέση της αυτή, μέσα από τα συμπεράσματα που θα προκύψουν, με εκείνη που κατέχει στη νεοελληνική κοινή (στο εξής: ΝΕ.Κ.).

Το πρωτογενές υλικό στο οποίο στηριχθήκαμε προέρχεται αφενός από προσωπικό corpus μαγνητοφωνημένων κειμένων του Ι.Ι., αφετέρου από τα αναφερόμενα στο Ι.Ι. χειρόγραφα 354 (1912) της Ευλ. Κουρίλα, 442 (1926) του Ν. Ανδριώτη και 497 (1931) ανωνύμου, τα οποία φυλάσσονται στο Ιστορικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής της Ακαδημίας Αθηνών, καθώς και τα χειρόγραφα 63 (1965) και 344 (1967) της Ερμ. Σταυροπούλου, 751 (1968) της Θ. Τερζή, 752 (1968) της Κ. Αναγνωσσαρά, 1961 (1973) της Μ. Παχύλη, 2138 (1974) της Ελ. Βλάχου, 2139 (1973/4) της Μ. Γιαννάκη, 2704 (1974) της Άνν. Χαλάτση και 2926 (1977) της Άνν. Μπαδιεριτάκη, τα οποία φυλάσσονται στο Σπουδαστήριο Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και τέλος από την αποδελτίωση των ιμβριακών ιδιωματικών κειμένων του Π. Καλαϊτζή από τα περιοδικά *Κριτόβουλος*³ και *Ιμβριακός Αγώνας*⁴ καθώς και των επίσης ιμβριακών ιδιωματικών κειμένων του Ξ. Τζαβάρα που βρίσκονται δημοσιευμένα στη μηνιαία εφημερίδα *Ιμβριακός Παλμός* από τον Δεκέμβριο του 2004 έως και

1. Για την ιστορία, γεωγραφία, κτλ. της Ίμβρου πρβ. κυρίως Σ. Ν. Παπαγεωργίου, *Ίμβρος (Η ιστορία ενός ελληνικού νησιού)*, Αθήνα 1994· Α. Μουστοξύδης – Β. Κουτλουμουσιανός, *Υπόμνημα Ιστορικών περί της Νήσου Ίμβρου*, εν Κωνσταντινουπόλει 1845 και Μ. Καράς, *Η νήσος Ίμβρος: Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της, Θεσσαλονίκη 1987*· Ξ. Τζαβάρας, «Η Ίμβρος στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς», *Θρακικά* (υπό έκδοση).

2. Για τη γενική στη νέα ελληνική πρβ. Ι. Tsamadou, *Le génitif en grec moderne (Étude de syntaxe et de variation morphosyntaxique)*, διδ. διατρ., Paris 7, 1984· Μ. Σετάτος, «Παρατηρήσεις στις πτώσεις της Νέας Ελληνικής», *Γλωσσολογία* 2-3 (1983-1984) 69-74· Φ. Καβουκόπουλος, «Η δυναμική της γενικής στη Νεοελληνική», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 10 (1990) 265-284.

3. Π. Καλαϊτζής, «Τοπωνυμικά της Ίμβρου», *Κριτόβουλος* 3, τεύχ. 2, Αθήνα 1973 (χωρίς σελιδαρίθμηση) και Π. Καλαϊτζής, «Ένα συνηθισμένο φαινόμενο στα τοπωνύμια της Ίμβρου», *Κριτόβουλος* 7 (Παράρτημα), Αθήνα 1977, σσ. 7-9, 13.

4. Π. Καλαϊτζής, «Φραγκοπήδημα», *Ιμβριακός Αγώνας* 30 (χωρίς χρονολόγηση και σελιδαρίθμηση).

το 2007⁵. Τέλος, με το ονοματικό σύστημα του Ι.Ι. έχει ασχοληθεί ο αείμνηστος Ν. Ανδριώτης στη διδακτορική του διατριβή.⁶

2. Κατηγοριοποίηση Ονομάτων

Όπως γνωρίζουμε, πτωτικό σύστημα και επομένως γενική, διαθέτουν τα ονόματα (ουσιαστικά – επίθετα). Έτσι, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η περιγραφή της κατάστασης της γενικής στο μορφολογικό σύστημα του Ι.Ι., είναι απαραίτητο να προηγηθεί κατηγοριοποίηση των ονομάτων (ουσιαστικών, επιθέτων), η οποία και θα υπαγορεύεται από τις ιδιαιτερότητες, τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις του συγκεκριμένου γλωσσικού ιδιώματος.

Το νεοελληνικό αυτό ιδίωμα,⁷ ως ανήκον στα λεγόμενα «βόρεια ιδιώματα»,⁸ σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Χατζιδάκι⁹ βάσει της διαφορετικής εξέλιξης και πορείας των άτονων φωνηέντων /e/, /i/, /o/ και /u/, παρουσιάζει τα δύο βασικά χαρακτηριστικά αυτών, δηλ. την κώφωση¹⁰ των ατόνων /e/, /o/ και τη μετατροπή τους σε /i/, /u/ αντίστοιχα, καθώς και την αποβολή¹¹ των επίσης άτονων, γνήσιων /i/, /u/ με την προϋπόθεση πως δεν δημιουργείται από την αποβολή κάποιο δυσπρόφερτο συμφωνικό σύμπλεγμα.

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη ότι ο τονισμός παίζει καθοριστικό ρόλο στην παρουσία, απουσία, διατήρηση ή αλλαγή όλων των φωνηεντικών φθόγγων του ιδιώματος πλην του /a/ και με δεδομένο επίσης ότι σε μεγάλο βαθμό οι φθόγγοι που απαντούν στην κατάληξη της γενικής ενικού είναι οι /u/ και /i/, θεωρήσαμε ως πιο ενδεδειγμένη κατηγοριοποίηση των ονομάτων του Ι.Ι. αυτήν που, εκτός από τον αριθμό των συλλαβών (ισοσύλλαβα – ανισοσύλλαβα)¹² και το γένος (αρσενικά – θηλυκά – ουδέτε-

5. Ξ. Τζαβάρας, «Ιμβριακό Κείμενο», *Ιμβριακός Παλμός* 13-31 (2004-2007) 3.

6. Ν. Ανδριώτης, «Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου», *Αθηνά* 42 (1930) 146-187 (φωτοτυπική αναπαραγωγή από τις εκδ. Ελεύθερη Σκέψις, 1996, σσ. 1-45).

7. Για τις νεοελληνικές διαλέκτους και τα ιδιώματα πρβ. κυρίως το εισαγωγικό έργο: Ν. Γ. Κοντοσόπουλος, *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα 2001.

8. Για τα βόρεια ιδιώματα της νέας ελληνικής πρβ. κυρίως: Ν. Ανδριώτης, «Περί της αρχής των βορείων γλωσσικών ιδιωμάτων της νέας Ελληνικής», *ΕΕΒΣ* 10 (1933) 340-352· Κοντοσόπουλος, *ό.π.*, σσ. 92-108· Α. Παπαδόπουλος, *Γραμματική των Βορείων Ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα 1926· Β. Φάβης, «Ο δυναμικός τονισμός της Βορείας Ελληνικής και τα αποτελέσματα αυτού», *Αθηνά* 55 (1951) 3-18.

9. Πρβ. G. Chatzidakis, *Einleitung in die Neugriechische Grammatik*, Λιψία 1892, σσ. 343-353.

10. Για το φωνολογικό φαινόμενο της κωφώσεως των ατόνων στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα πρβ. κυρίως Παπαδόπουλος, *ό.π.*, σσ. 11-13.

11. Για το φωνολογικό φαινόμενο της αποβολής των ατόνων στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα πρβ. κυρίως Παπαδόπουλος, *ό.π.*, σσ. 14-20.

12. Στην υπό εκπόνηση διδακτορική μας διατριβή (Ξ. Τζαβάρας, *Το μορφολογικό σύ-*

ρα),¹³ στηρίζεται και στη θέση του τόνου και μάλιστα στον τονισμό ή μη της ληκτικής συλλαβής (οξύτονα – μη οξύτονα)¹⁴.

Από τα τρία παραπάνω στενά αλληλεξαρτώμενα κριτήρια, το κριτήριο της θέσης του τόνου θα αποτελέσει τον κύριο άξονα περιγραφής της κατάστασης της γενικής στα ουσιαστικά, ενώ στα επίθετα το κριτήριο του γένους.

3. Περιγραφή¹⁵

Άξιο αναφοράς κατά την εξέταση της γενικής στο μορφολογικό σύστημα του Ι.Ι. είναι και η παρατηρούμενη παντελής απουσία της από τον πληθυντικό αριθμό όλων των ονομάτων. Αυτή, όπως και η γενική ενικού που, όπως θα διαπιστώσουμε, απουσιάζει από ορισμένες ονοματικές κατηγορίες, αντικαθίσταται σε επίπεδο χρήσης από ισοδύναμες εκφορές (προθετικά σύνολα, περιφράσεις, σύνθετους λεξικούς τύπους, κτλ.):¹⁶

σημα του ιμβριακού ιδιώματος, διδ. διατρ., Αθήνα (στο εξής: *Το μορφολογικό σύστημα*)), ακολουθώντας την αντίστοιχη της Ευ. Θωμαδάκη, *Μορφολογικά Προβλήματα της Νεοελληνικής (η κλίση του ουσιαστικού)*, διδ. διατρ., Αθήνα 1994, σσ. 170-205 δεν κάνουμε λόγο για «ισοσύλλαβα – ανισοσύλλαβα» ουσιαστικά, στα οποία αναφερόμαστε εδώ για τις ανάγκες της παρούσας ανακοίνωσης.

13. Για τον βαθμό αλληλεξάρτησης μεταξύ γένους και κλιτικού παραδείγματος των ουσιαστικών της ΝΕ.Κ. πρβ. Θωμαδάκη, *ό.π.*, σσ. 134-141, ενώ για τη στενή σχέση που φαίνεται να υφίσταται στο Ι.Ι. πρβ. Τζαβάρας, *Το μορφολογικό σύστημα, ό.π.*, όπου και υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία για την κατάσταση που επικρατεί σε άλλα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα.

14. Ο Τζαβάρας, *Το μορφολογικό σύστημα, ό.π.*, χρησιμοποιεί για την κατηγοριοποίηση του συνόλου των ουσιαστικών του ιμβριακού ιδιώματος σε κλιτικές τάξεις ως βασικό ταξινομικό κριτήριο αυτό του συγκρητισμού πτώσεων και ως δευτερεύοντα εκείνα της θέσεως του τόνου, της παρέκτασης και του θεματικού φωνήεντος.

15. Από το σύνολο των επτά χωριών της Ίμβρου, οι λέξεις που θα παρατεθούν για την παραδειγματική στήριξη των λεγομένων ανταποκρίνονται φωνητικά στα έξι από αυτά [Π(αναγία), Ε(υλάμπιο), Γ(λυκύ), Α(γ)-Θ(εόδωροι), Α(γρίδια), Σ(χοινούδι)]. Το Κ(άστρο), μολονότι εμφανίζει τα ίδια χαρακτηριστικά ως προς τη γενική, παρουσιάζει κάποιες διαφορές ως προς την απόδοση των καταλήξεων (π.χ. Π., Ε., Γ., Α-Θ., Α., Σ.: μαύρι^η, αβάριτ^η – Κ.: μαύρι^ο, αβάριτ^ο). Το σύμβολο $\bar{\text{ε}}$ επάνω στα σ (ξ, ψ), ζ δηλώνει παχιά (συριστική) προφορά: επάνω στα κ, γ (γγ), χ, λ, ν δηλώνει ουρανική προφορά.

16. Την τάση περιορισμού της γενικής είχε παρατηρήσει για τα βόρεια ιδιώματα γενικά ο Μ. Τριανταφυλλίδης, *Νεοελληνική Γραμματική, Θεσσαλονίκη 1941, 2002*, σ. 227 και για το ιμβριακό ιδίωμα ειδικότερα ο Ανδριώτης, *ό.π.*, 164-165 και ο Ξ. Τζαβάρας, «Γλωσσικές τάσεις της γενικής στο συντακτικό επίπεδο του ιμβριακού ιδιώματος», *Πρακτικά της Β' Συνάντησης εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Αθήνα 2005, σσ. 128-135 (στο εξής: «Γλωσσικές τάσεις της γενικής»), ενώ σχετικά με την αντικατάστασή της είτε από εμπροθέτους προσδιορισμούς είτε από άλλες ισοδύναμες εκφορές πρβ. Ρ. Mackridge, *Η νεοελληνική γλώσσα*, Αθήνα 2000, σσ. 319-320, 118-134. Τέλος, σχετικά με τις ισοδύναμες εκφράσεις της γενικής στη ΝΕ.Κ. πρβ. Σετάτος, *ό.π.*, 73.

τούτουνου είνι τ' πιδιού
τούτανα είναι *ντου μπιδιώ(ν)
τούτανα τά 'χ' τα πιδιά
τούτανα είναι πόχ' τα πιδιά

Για τον λόγο αυτό και χάριν συντομίας, κατά την πραγμάτευση της μελέτης, όπου γίνεται αναφορά στον όρο «γενική», θα νοείται η γενική ενικού.

3.1. Ουσιαστικά

Η πιο ενδεδαιγμένη κατηγοριοποίηση των ουσιαστικών του Ι.Ι. προκειμένου να διευκολυνθεί η μελέτη της κατάστασης της γενικής φαίνεται πως υλοποιείται με κεντρικό άξονα τη θέση του τόνου και επικουρικά στοιχεία το είδος του γένους και τον αριθμό των συλλαβών. Ως εκ τούτου, τα ουσιαστικά του Ι.Ι. θα διακριθούν εφεξής σε 2 μεγάλες κατηγορίες, των οξύτόνων και των μη οξύτόνων (παροξύτόνων – προπαροξύτόνων).

3.1.1. Ουσιαστικά οξύτονα

Παρατηρείται δήλωση της γενικής στο σύνολο των οξύτόνων ουσιαστικών ανεξαρτήτως γένους ή αριθμού συλλαβών:

	ΑΡΣΕΝΙΚΑ		ΘΗΛΥΚΑ		ΟΥΔΕΤΕΡΑ	
Ισοσύλλαβα:	αγός	αγκλησιά	αστραπή	Λινιώ	αγκειό	καττί
	αγού	αγκλησιάς	αστραπής	Λινιώς	αγκειού	καττιού

	ΑΡΣΕΝΙΚΑ				ΘΗΛΥΚΑ	
Ανισοσύλλαβα:	μαστραπάς	θιρ'στής	παππούς	τσιφτές	ουκά	αλιπού
	μαστραπά	θιρ'στή	παππού	τσιφτέ	ουκάς	αλιπούς

3.1.2. Ουσιαστικά μη οξύτονα

Αντίθετα με ό,τι παρατηρήσαμε να συμβαίνει στα οξύτονα, στα μη οξύτονα ουσιαστικά του Ι.Ι. δεν υπάρχει σαφής κατάσταση της γενικής αλλά διάφορες επιμέρους τάσεις δήλωσης ή μη της πτώσης αυτής αναλόγως του είδους του γένους, του αριθμού των συλλαβών, της προέλευσης (δάνεια ή μη ονομαστικά στοιχεία), κτλ. των ουσιαστικών.

(1) Παρατηρείται δήλωση της γενικής στο σύνολο των μη οξύτόνων ανισοσύλλαβων ουσιαστικών, τα οποία μάλιστα είναι μόνο γένους αρσενικού και στην ονομαστική ενικού λήγουν, στη ΝΕ.Κ., σε /is/:

μ'σαφίρ'ς	ντιλάλ'ς	αράπ'ς	λυχνουστάτ'ς
μ'σαφίρ'η	ντιλάλ'	αράπ'	λυχνουστάτ'η

(2) Παρατηρείται τάση δήλωσης της γενικής:

(α) Στα περισσότερα μη οξύτονα ισοσύλλαβα ουδέτερα ουσιαστικά που στη ΝΕ.Κ. λήγουν στην ονομαστική ενικού σε /i/:

κουφίν'	θ'κέλλ'	χέρι	ντάμ'
κουφ'νιού	θ'κιλλιού	χιρ'ού	νταμιού

Εξαιρέση στην παρατηρούμενη αυτή τάση αποτελεί σημαντικός αριθμός δάνειων ουσιαστικών του Ι.Ι. από την τουρκική γλώσσα:

χούγ'	μαράζ'	κουρμπάτσ'	τσαγίρ'
—	—	—	—

(β) Στα περισσότερα μη οξύτονα ισοσύλλαβα ουσιαστικά αρσενικού και θηλυκού γένους που στη ΝΕ.Κ. λήγουν στην ονομαστική ενικού σε /as, is/ και /a, i/ αντίστοιχα:

ΑΡΣΕΝΙΚΑ				ΘΗΛΥΚΑ			
χ'μώνας	αγουγιάτ'ς	τζιτζ'ρας	μάστουρ'ς	αίγα	τσάπ'	όχιντρα	κάμαρ' ^η
χ'μώνα	αγουγιάτ' ^η	τζιτζ'ρα	μάστουρ' ^η	αίγας	τσάπ'ς	όχιντρας	κάμαρ'ς

Επίσης, όταν ο χαρακτήρας του θέματος των μη οξύτωνων θηλυκών ουσιαστικών είναι /s/, τότε αυτά σχηματίζουν κανονικά γενική, η οποία όμως – μετά την αποβολή του ατόνου /i/ – συμπίπτει φωνητικά πλήρως με την ονομαστική:¹⁷

ονομαστική :	βρύσ'	πλύσ'	στύψ'	ανικάτουσ'	κουμπόδισ'	μάζουξ'
γενική :	βρύσ'	πλύσ'	στύψ'	ανικάτουσ'	κουμπόδισ'	μάζουξ'

(γ) Στα περισσότερα μη οξύτονα ανισοσύλλαβα ουσιαστικά ουδετέρου γένους σε /ma/:

πράμα	δέρμα	χώμα	πάπλουμα
πραματιού	διρματιού	χουματιού	παπλουματιού

Ωστόσο, αρκετά σημαντικός αριθμός μη οξύτωνων ανισοσύλλαβων ουσιαστικών ουδετέρου γένους, τα οποία στην πλειοψηφία τους λήγουν σε /smu/, δεν σχηματίζουν γενική:

αίμα	πλύμα	στούλουμα	σιέρουμα	φάσ'μου	μπλέξ'μου
—	—	—	—	—	—

(3) Παρατηρείται τάση μη δήλωσης της γενικής στα περισσότερα μη οξύτονα ισοσύλλαβα ουσιαστικά αρσενικού και (σπανιότερα) θηλυκού

17. Ο σχηματισμός της γενικής των παραπάνω ουσιαστικών φαίνεται κατά την εκφορά τους σε επίπεδο εκφωνήματος όταν συνοδεύονται από άρθρο (π.χ.: η βρύσ' : τσι βρύσ').

γένους σε /us/ και μάλιστα όταν το μόρφημα του θέματος τελειώνει σε δύο ή περισσότερα σύμφωνα:

όφιους	πόρδους	αράμνους	ίδρους	ούνιους	ίλαμνους
—	—	—	—	—	—

Η γενική δηλώνεται σε ορισμένα εύχρηστα συνήθως ουσιαστικά και μάλιστα συχνότερα όταν το μόρφημα του θέματος δεν τελειώνει σε δύο ή περισσότερα ανόμοια σύμφωνα:

σαλιάγκους	λάκκους	γαγίλους	άθριπους	δάσκαλους	κούρ'νους
σαλιάγκ'	λάκκ'	γαγίλ'	αθρώπ'	δασκάλ'	κούριν'

Εξάλλου, σχεδόν κανένα μη οξύτονο σύνθετο ουσιαστικό της παραπάνω κατηγορίας δεν σχηματίζει γενική, παρόλο που το β' συνθετικό του μπορεί, ως απλό, να σχηματίζει:

βώλους:	βώλ'	αλλά	γιαλόβουλους:	—
άθριπους:	αθρώπ'	αλλά	γα'δαράθριπους:	—

Τέλος, σχεδόν κανένα μη οξύτονο ουσιαστικό γένους θηλυκού της παραπάνω κατηγορίας δεν σχηματίζει γενική:

Νίμπρους	Λήμνους	Σάμους	Ρόδους	Θάσους	Τένιδους
—	—	—	—	—	—

(4) Παρατηρείται ισχυρή τάση μη δήλωσης της γενικής στο σύνολο των μη οξύτων ισοσύλλαβων ουσιαστικών ουδετέρου γένους σε /u/ και /us/:

	/u/			/us/	
φύτρου	όρνιου	φρόκαλου	μέρους	χόντρους	σκάλους
—	—	—	—	—	—

Ωστόσο, σε ορισμένα ιδιαίτερα εύχρηστα μη οξύτονα ισοσύλλαβα ουσιαστικά ουδετέρου γένους σε /u/ σχηματίζεται κανονικά η γενική:

ονομαστική:	ἔϋλου	μήλου	ντριαντάφ'λλου	ᾠύκου
γενική:	ἔϋλ',	μήλ'	ντριανταφ'λλιού	ᾠ'κιού
	ἔ'λιού			

3.2. Επίθετα

Σε αντίθεση με τα ουσιαστικά, προκειμένου για τα επίθετα του Ι.Ι. η πιο ενδεδειγμένη κατηγοριοποίηση ώστε να διευκολυνθεί η μελέτη της κατάστασης της γενικής φαίνεται πως υλοποιείται με κεντρικό άξονα το είδος του γένους και με επικουρικά στοιχεία τη θέση του τόνου και τον

αριθμό των συλλαβών. Ως εκ τούτου, τα επίθετα του Ι.Ι. θα διακριθούν εφεξής σε τρεις κατηγορίες, των αρσενικών, θηλυκών και ουδέτερων.

3.2.1. Επίθετα θηλυκά

Παρατηρείται δήλωση της γενικής στο σύνολο των επιθέτων θηλυκού γένους ανεξαρτήτως θέσης τόνου ή αριθμού συλλαβών:

	ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ	ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ
Οξύτονα:	λουλή $\bar{\nu}'\sigma'$ κιά παχιά καφιδιά λουγού κ'σουρλού μ'σαχ'λού	
	λουλής $\bar{\nu}'\sigma'$ κιάς παχιάς καφιδιάς λουγούς κ'σουρλούς μ'σαχ'λούς	

	ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ	ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ
Μη οξύτονα:	μαύρ ^η ξ'λένια αβάρι ^η βλάστ ^ι μ' παραγ'δίστρα ζ'λιάρα κσ'κ'σσα	
	μαύρ'ς ξ'λένιας αβάρι'ς βλάστ ^ι μ'ς παραγ'δίστρας ζ'λιάρας κσ'κ'σσας	

3.2.2. Επίθετα αρσενικά

Αντίθετα με ό,τι παρατηρήσαμε να συμβαίνει στα θηλυκά επίθετα του Ι.Ι., στα αρσενικά (και ουδέτερα) δεν υφίσταται (όπως και στα μη οξύτονα ουσιαστικά) μια σαφής και σταθερή κατάσταση της γενικής αλλά διάφορες τάσεις δήλωσης ή μη της πτώσης αυτής ανάλογα με τη θέση του τόνου και του αριθμού των συλλαβών των επιθέτων.

(1) Παρατηρείται δήλωση της γενικής στο σύνολο των ανισοσύλλαβων επιθέτων αρσενικού γένους:

παραγ'διστ'ής	λουγάς	κ'σουρλής	ζ'λιάρ'ς	κσ'κ'ς	μ'σαχειλ'ς
παραγ'διστ'ή	λουγά	κ'σουρλή	ζ'λιάρ ^η	κσ'κ'_	μ'σαχειλ'

(2) Παραρηρείται τάση δήλωσης της γενικής στη συντριπτική πλειοψηφία των οξύτωνων ισοσύλλαβων επιθέτων αρσενικού γένους σε /ós/:

λουλός	$\bar{\nu}'\sigma'$ κός	αλλά	αραρός
λουλού	$\bar{\nu}'\sigma'$ κού	αλλά	-

(3) Παρατηρείται μη δήλωση της γενικής:

(α) Στο σύνολο των μη οξύτωνων ισοσύλλαβων επιθέτων αρσενικού γένους σε /us/:

μαύρους	ξ'λένιους	αβάριτους	βλάστ'μους
-	-	-	-

(β) Στο σύνολο των οξύτωνων ισοσύλλαβων επιθέτων αρσενικού γένους σε /is/ (-ύς, -ής):

παχύς	-ύς	βαρύς	καφιδής	-ής	σταχτής
-		-	-		-

3.2.3. Επίθετα ουδέτερα

(1) Παρατηρείται τάση δήλωσης της γενικής στη συντριπτική πλειοψηφία των οξύτων ισοσύλλαβων επιθέτων ουδετέρου γένους σε /ό/:

λουλό	ν̄σ'κό	αλλά	αραρό
λουλού	ν̄σ'κού	αλλά	-

(2) Παρατηρείται μη δήλωση της γενικής:

(α) Στο σύνολο των μη οξύτων ισοσύλλαβων επιθέτων ουδετέρου γένους σε /ι/:

μαύρου	ξ'λένιου	αβάριτου	βλάστ'μου
-	-	-	-

(β) Στο σύνολο των οξύτων ισοσύλλαβων επιθέτων ουδετέρου γένους σε /ί/ (-ύ, -ί):

παχύ	-ύ	βαρύ	καφιδί	-ί	σταχτί
-		-	-		-

(γ) Στο σύνολο των μη οξύτων ανισοσύλλαβων επιθέτων ουδετέρου γένους:

ξ'λιάρ'κου	κσῑκ'κου
-	-

4. Συμπεράσματα

Από την εξέταση και περιγραφή της γλωσσικής κατάστασης της γενικής στο μορφολογικό σύστημα του Ι.Ι. μπορούν να εξαχθούν τα εξής γενικά συμπεράσματα:

- (1) Επικράτηση μιας γενικής τάσης περιορισμού της γενικής πτώσης στο μορφολογικό σύστημα του Ι.Ι. σε σχέση με τη ΝΕ.Κ.¹⁸
- (2) Πλήρης απουσία της γενικής πληθυντικού από το σύνολο των ονομάτων (ουσιαστικών – επιθέτων).
- (3) Η παρατηρούμενη τάση περιορισμού της γενικής ενικού είναι εντο-

18. Τάση συρρίκνωσης της γενικής εμφανίζεται και στη ΝΕ.Κ., όπως παρατηρούν και οι Tsamadou, ό.π., σσ. 77-78, 83-106· Καβουκόπουλος, ό.π., σσ. 274-275.

νότερη στα επίθετα σε σχέση με τα ουσιαστικά.

- (4) Καθοριστικής σημασίας παράγοντας για τον σχηματισμό ή όχι της γενικής ενικού είναι η θέση του τόνου. Αυτό αποδεικνύεται από τις εξής επιμέρους παρατηρήσεις:
 - (α) Γενική ενικού σχηματίζει το σύνολο των οξύτονων ουσιαστικών και η πλειονότητα των οξύτονων επιθέτων.
 - (β) Μεγαλύτερη τάση μη δήλωσης της γενικής ενικού απαντά αφενός στα μη οξύτονα και αφετέρου στα ουδέτερα ονόματα (ουσιαστικά – επίθετα), ενώ μεγαλύτερη τάση δήλωσης της πτώσης αυτής απαντά αφενός στα οξύτονα και αφετέρου στα θηλυκά.
- (5) Παρατηρείται μια γενική τάση δήλωσης της γενικής στα ουσιαστικά αρσενικού και θηλυκού γένους και αντίστοιχα μη δήλωσής της στα ουδέτερα.
- (6) Παρατηρείται δήλωση της γενικής ενικού στο σύνολο των επιθέτων θηλυκού γένους, ασθενής τάση μη δήλωσης στα περισσότερα επίθετα αρσενικού γένους και ισχυρή τάση μη δήλωσης στα περισσότερα επίθετα ουδέτερου γένους.
- (7) Σε ορισμένες περιπτώσεις ξένων και μάλιστα τουρκικών δανείων παρατηρείται μη εμφάνιση της γενικής ενικού.
- (8) Παρατηρείται τάση δήλωσης της γενικής ενικού μάλλον στα απλά ονόματα παρά στα σύνθετα.

Στην παρούσα μελέτη προσπαθήσαμε να περιγράψουμε τη θέση της γενικής στο μορφολογικό επίπεδο του Ι.Ι. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, πιστεύουμε, θα παρουσίαζε μια ενδεχόμενη σύγκριση αφενός με τη θέση της πτώσης αυτής στο συντακτικό επίπεδο του ίδιου ιδιώματος¹⁹ και αφετέρου με άλλα βόρεια αλλά και νότια ιδιώματα.

19. Για τη θέση της γενικής στο συντακτικό επίπεδο του Ι.Ι. πρβ. Τζαβάρας, «Γλωσσικές τάσεις της γενικής», ό.π., σσ. 126-137.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Λεξιλόγιο του I.I.²⁰

- αγκλησιά [agl̄iśá]: εκκλησία.
 αγός [agós]: αγωγός νερού.
 άθριπους [áθrípυs]: άνθρωπος.
 αράμνους [arámnυs]: είδος άγριου δέντρου.
 αραρός [ararós]: ανόητος.
 γα'δαραθρίπους [γαδaráθrípυs]: άνθρωπος άξεστος – αγενής.
 γαγίλους [γαγίλυs]: είδος μικρού κόρακα.
 γαλόβουλος [γalónυlυs]: βότσαλο / χαλίκι της θάλασσας.
 θ'κέλλ' [θkél̄]: σκαπτικό εργαλείο με δύο σιδερένιες αιχμές.
 ίδρους [íδrυs]: ιδρώτας.
 ίλαμμους [ílamυs]: επίπεδος αμμουδερός χώρος που σχηματίζεται εκεί όπου ο ποταμός αποθέτει χώμα και λάσπη που κατεβάζουν τα νερά.
 κατί [katí]: γατάκι.
 κουμπόδις' [kubódiś]: δέσιμο των κλωστών του στημονιού πάνω στο μπροστινό ξύλο του αργαλειού πριν από το ξεκίνημα της ύφανσης.
 κούρ'νους [kúrnyυs]: κόρακας.
 κουρμπάτς' [kurbátś]: μαστίγια.
 κσί'ς [kśiks]: ανόητος.
 κ'σουρλής [ksurlís]: ελαττωματικός.
 λυχνουστάτ'ς [l̄ixnustáts]: θήκη (συνήθως ξύλινη) του λυχναριού.
 μ'σαφίρ'ς [msafír̄s]: επισκέπτης.
 μ'σαχειλ'ς [msaxíls]: αυτός που έχει σκισμένα χείλη.
 μάζουξ' [mázukś]: συγκέντρωση.
 μαράζ' [maráz]: καχεξία / αδυναμία.
 μαστραπάς [mastrapás]: μεταλλικό κύπελλο.
 μπλέξ'μου [blékśmυ]: πλέξιμο.
 μπουτ'κός [but'kós]: ποντικός.
 ντάμ' [dam]: αγροικία.
 ξ'λένιους [kśléñυs]: ξύλινος.
 ούνιους [úñυs]: θόρυβος.
 όφιους [ófxυs]: φίδι.
 όχιντρα [óχidra]: οχιά.
 παραγ'διστής [paragdiśtís]: συκοφάντης.
 πλύμα [p̄l̄ima]: τυρόγαλο.
 πόρδους [pórδυs]: πορδή.
 σαλιάγκους [saTágυs]: σαλιγκάρι.

20. Πρόκειται για απλό κατάλογο των ιδιωματικών λέξεων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη. Η ερμηνεία που παρατίθεται δεν είναι εξαντλητική καθώς σε ορισμένα λήμματα περιορίζεται μόνο στη βασική σημασία, αφού στόχος δεν είναι η λεξικογραφική παρουσίασή τους, αλλά η διευκόλυνση του μελετητή στην προσέγγιση της εργασίας. Εξάλλου, μια πλήρης λεξικογραφική παρουσίαση του I.I. βρίσκεται στο τελικό στάδιο επεξεργασίας.

σιέρουμα [s̄éruma]: σούρωμα.
σκάλους [skálus]: σκάλισμα.
στούλουμα [stúluma]: βούλωμα.
στύψ' [st̄ip̄s]: στύψη, είδος θεϊκού άλατος που απλώνεται στο δέρμα κατά την επεξεργασία του.
τζίτζιρας [t̄žít̄žiras]: τζίτζικας.
τσαγίρ' [t̄s̄aγίr¹]: θερισμένο χωράφι.
τσιφτές [t̄s̄iftés]: δίκαννο.
φάσ'μου [f̄ás̄mu]: ύφανση πανιού στον αργαλειό.
φρόκαλου [frókalu]: σκουπίδι.
χόντρος [xódrus]: πάχος.
χούγ' [xuγ̄]: ελάττωμα του χαρακτήρα.

Αθήνα

ΞΕΝΟΦΩΝ ΤΖΑΒΑΡΑΣ

